

Česká astrofotografie měsíce patnáctiletá

Zdeněk Bardon, Jana Žďárská

Fyzikální ústav AV ČR, Na Slovance 2, 182 21 Praha 8

Česká astrofotografie měsíce je český projekt, u jehož zrodu stál právě před 15 lety spolu se svými kolegy její zakladatel – foto ambasador ESO a zároveň předseda astrofotograf Zdeněk Bardon. Soutěž zaštiťuje Česká astronomická společnost. Skupina porotců, složená jak z amatérských astronomů, tak z profesionálů, vybírá v elektronickém hlasování každý měsíc vítězný snímek. Na konci kalendářního roku je volen laureát ceny Jiřího Zemana, tedy nejvyššího ocenění pro nejlepšího astrofotografa.

» Jsem přesvědčen, že pokud na nás z vesmírných dalek pohlíží Jindřich Zeman, Josef Klepešta, Antonín Bečvář či Vladimír Mlejnek, jsou zcela jistě hrdí na naše počínání v pokračování jejich odkazu. «

Zdeněk Bardon

Česká astrofotografie měsíce (ČAM) vešla do povědomí českých a slovenských astronomů a úspěšně se tam usadila. Aby také ne. Americká NASA i nejprestižnější astronomická instituce na světě – Evropská jižní observatoř (ESO) – astrofotografii zhusta využívají jako svoji výkladní skříň určenou veřejnosti. Naproti tomu Česká astrofotografie měsíce je více dílem nadšenců a současně také „výkladní skříň“ České astronomické společnosti (ČAS). Přidanou hodnotou je pak i popularizace české a slovenské fotografické tvorby doma i ve světě.

Její zakladatel Zdeněk Bardon s pýchou i pokorou dodává: „ČAM již není slečnou na prahu rozkvětu krásy, ale obzvláště pro fotografy zachycující nebeské úkazy je přitažlivou a respektovanou dámou, jež tento rok slaví své půvabné patnácté narozeniny. A protože nic na světě se nerodí samo od sebe, i tato soutěž vznikla především z obrovského nadšení pro vesmír a jeho fotografování. Jejím hlavním cílem byla a stále je zejména inspirace. Není to jen slovo nebo fráze, ale především vzor pro mládež. Je přece mnohem lepší, když mladí lidé budou foto-

grafovat hvězdy, než aby se poflakovali po hospodách, případně „něco lovili“ v mobilních telefonech.“

Pojďme si tedy tento unikátní projekt podrobněji připomenout. Co to vlastně Česká astrofotografie měsíce je? „Tak nejprve pojmenování česká znamená pouze označení místa vzniku. Tato fotografická soutěž je opravdu československá a demokraticky otevřená všem fotografům, ať to jsou profesionálové, či amatéři. To dokazuje stále vzrůstající zájem. Vítězné snímky jednotlivých kalendářních měsíců přebírají významná média. Do výčtu partnerů se řadí skutečné legendy, jako například ČTK, tiskový odbor Akademie věd ČR nebo populární časopisy *Astropis*, *FotoVideo*, *Vesmír*, *Československý časopis pro fyziku* či slovenský *Kozmos*,“ skromně podotýká Zdeněk Bardon.

Je vynikající, že od začátku roku 2020 soutěž podporují takové významné společnosti, jako je Fotoškoda a německý optický gigant ZEISS, který postavil největší český Perkův dvoumetrový dalekohled. Je to osobitý počín a jak říká Zdeněk Bardon: „Tím vším se o značný kus rozšiřuje popularita astrofotografie.“

Každoroční vrcholnou událostí soutěže je udílení Ceny Jindřicha Zemana, ne náhodou pojmenované po prvorepublikové astrofotografické legendě. Cenu získá jen ten nejlepší astrofotograf daného roku a laureáty je velmi ceněná. Samozřejmě se nezapomíná ani na mládež. Pro astrofotografa do osmnácti let věku je určena stejná cena, jen s přívlastkem Junior.

Patnáct let je významný kus života a jako každý začátek ani tento nebyl nijak lehký. Zdeněk Bardon podotýká: „Česká astrofotografie měsíce sice spatřila světlo světa na podzim roku 2005, ale předcházelo tomu několik pokusů a samozřejmě i omylů. Ještě teď si pamatuji, jak jsem jako zakladatel a „buldozer“ zároveň tlačil myšlenku až k její realizaci. Nebylo to vůbec snadné, ale nebyl jsem na to sám. Marcel Bělík, Pavel Suchan, Martin Myslivec, Karel Mokrý a Pavel Ambrož byli nejen spoluvůdci počátků, ale hlavně vydrželi pracovat až do dnešních dnů. Obzvláště Marcel Bělík neúnavně sepisuje poutavé články měsíc co měsíc. Kdyby se vydaly knižně, tak dílo bude obsahovat více než 300 stran.“

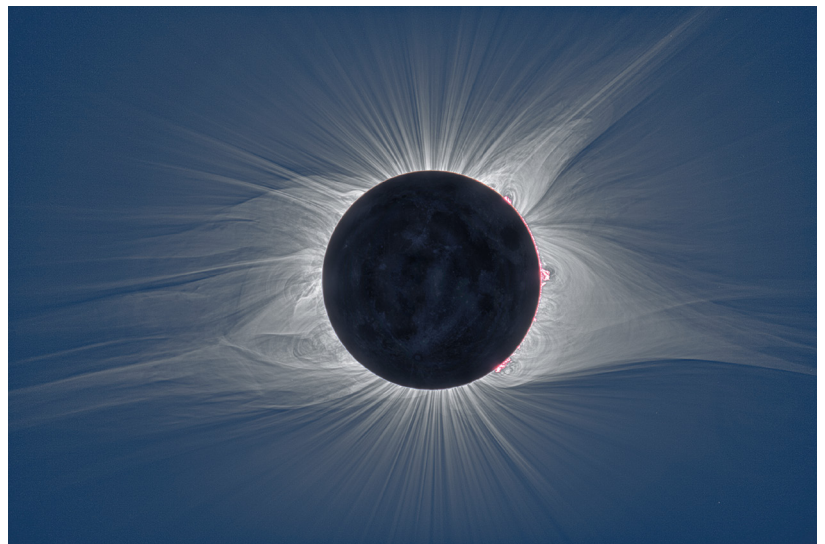
Oficiální logo projektu Česká astrofotografie měsíce (ČAM).

Zajímavý je i další vývoj tohoto úctyhodného projektu, a to hlavně proto, že se nejedná o soutěž komerční, ale především o srdeční záležitost. A právě své kolegy srdcaře Zdeněk Bardon vysoce oceňuje. „*Jen o něco málo později se do poroty ČAM připojili další srdcaři – Pavol Rapavý, Jan Hovad, Viktor Votruba, Daniela Korčáková, Richard Kotrba, Martin Cholasta, Tomáš Hynek a na krátký čas i první český fotoambasador ESO Petr Horálek. Jednoduše řečeno, je skladba porotců úmyslně pestrá. Od významných profesionálních astronomů až po astrofotografy amatéry. Někteří záhy odešli, ale hlavní tahouni zůstali. Přestože osoby a obsazení poroty se v průběhu let měnily, tak v každém případě úplně všem patří velké díky za obětavou práci. Porotci a zároveň i organizátoři museli zdolat velké množství překážek, a navíc zcela zdarma obětovat svůj soukromý čas, aby soutěž byla tam, kde je dnes. Co z toho mají? Vůbec nic. Vlastně ano, mají. Skvělý pocit z dobře odvedené práce pro druhé. To nelze zaplatit penězi, natož koupit.*“

Když bylo ČAM deset let, uvažoval Zdeněk Bardon, jak toto nádherné výročí velebit. A jak lépe oslavit soutěž týkající se fotografií vesmírných krás než souborem fotografií v překrásné knize. A tak vznikla skutečně unikátní fotografická kniha s poetickým názvem *Nebeské perly české a slovenské astrofotografie*. Nejednalo se o komerční dílo, ale byl to dárek fanouškům astronomie a oslava bohatých astrofotografických tradic v Čechách a na Slovensku. A tato kniha znamenala ještě jeden vsuktu neočekávaný lidský rozměr. „*Jelikož vydavatelem byla Slovenská ústřední hvězdárna v Hurbanově a rozhodující část nákladu financovala Česká astronomická společnost, dokázali jsme, že hranice států nás sice rozdělují, ale naopak astronomie nás sblízuje,*“ potvrzuje Zdeněk Bardon.

Ve více než stoleté historii České astronomické společnosti se ČAM stala jejím druhým nejúspěšnějším projektem, hned v závěsu za Astronomickou olympiádou. Za to je nutné vyjádřit slova uznání a úcty těm, kteří se o projekt ČAM skutečně starají. Je spravedlivé vyjádřit slova poděkování především České astronomické společnosti (ČAS) a také dalším podporujícím organizacím, jako Slovenskému svazu astronomův (SZA) a Amatérské prohlídce oblohy (APO).

A protože 15 let je už pořádné výročí, oslovil Zdeněk Bardon významné české a slovenské astronomy, jako např. prof. RNDr. Miloslava Druckmüllera, CSc.,

Úplné zatmění Slunce 2017 v podání prof. RNDr. Miloslava Druckmüllera CSc. Autoři snímku: Miloslav Druckmüller, Marcel Bělík, Radovan Mrllák, Shadia Habbal

ježoh unikátní fotografie zatmění Slunce jsou bez debaty dechberoucí, čestného předsedu ČAS RNDr. Jiřího Grygara, CSc., a současně všechny předsedy ČAS za dobu fungování soutěže. Za Slovensko pak požádal o názor na ČAM generálního ředitele Slovenské ústřední hvězdárny v Hurbanově Mgr. Mariána Vidovence. Zde jsou jejich krátké komentáře:

Prof. RNDr. Miloslav Druckmüller, CSc.,
(Astrofotograf roku 2006 a nositel Ceny J. Zemana 2018):

„*Soutěž ČAM považuji za skvělou a myslím, že můžeme být právem hrdi na to, že u nás taková soutěž existuje. Přímou nabídkou srovnání s APOD od NASA. APOD je takový astronomický bulvár, kde se fantastické obrazy např. z HST míchají s obrazy, které by řada lidí vymazala již na kartě ve fotoaparátu. Navíc texty k APOD jsou velmi povrchní, obsahují často odborné chyby a zcela opomíjejí technické informace k obrazu. Naopak výběr obrazů ČAM je velmi pečlivý, zajišťující dlouhodobě vysokou úroveň, a doprovodné texty jsou výborné. Všichni, kdo se na ČAM podílejí, zaslouží velké uznání.*“

RNDr. Jiří Grygar, CSc.,
(předseda ČAS 1992–1998, nyní čestný předseda):

„*Zatímco Česká astronomická společnost vznikla 8. prosince před 102 lety, takže už jde o úctyhodnou matronu, je Česká astrofotografie měsíce pouhá dorostenka, která 1. prosince letošního roku dosáhne věku, kdy se dorostenkám vydávají občanské průkazy. V době, kdy jsem se před více než 70 lety začal zajímat o astronomii, nebyly astronomické snímky příliš rozšířené. Fotilo se na málo citlivé černobílé emulze a technika zacházení se snímky byla komplikovaná vinou malé kvantové účinnosti fotografických emulzí a zdouhavé práce v temné komoře, kde se snímky vyvolávaly, ustalovaly a sušily. Přesto i tehdejší černobílé snímky zejména hvězdné oblohy a mlhovin mne fascinovaly. Ještě v době, kdy mi končil mandát předsedy České astronomické společnosti, byla podstatně komplexnější barevná astrofotografie záležitostí pro bohaté hvězdárny a soukromníky, ale rychlý pokrok zobrazování oblohy vyvolaný kombinací detektorů CCD a inteligentního softwaru pro zpracování digitálních snímků se projevil tím, že někdejší heslo České astronomické společnosti ‚Do každého města lidovou hvězdárnu; do každé domácnosti dalekohled‘ lze dnes zaměnit za jednodušší: ‚Kaž-*

Plaketa Ceny Jindřicha Zemana za astrofotografii.

Kniha ČAM – Nebeské perly české a slovenské astrofotografie vydané k desátému výročí soutěže ČAM.

děmu fanouškovi astronomie digitální kameru, a hin sa ukáže! Domnívám se, že otcové zakladatelé ČAM přesně vystihli ten okamžik, kdy se stalo pořizování astrofotografií přístupné nejširší veřejnosti a kdy se meze fantazie astrofotografů dotýkají i hvězd na zem spadlých z nebe. Díky soutěži ČAM se řada českých i slovenských astrofotografů doslova zrodila, jak je patrné z patnáctileté přehlídky snímků měsíce. Už vícekrát jsem se přistihl, že se mi příslušná ČAM líbila víc než záplava unikátních snímků z velkých pozemních i kosmických observatoří. Jsou to zejména širokouhlé barevné snímky oblohy, které prozrazují, že zdánlivě temný prostor pozadí svítí pastelovými barvami svědčícími o rozsvícení atomů a molekul různých prvků do velké vzdálenosti od ionizujících zdrojů. Nepochybují o tom, že ČAM bude dlouhodobě prosperovat, protože hlubiny vesmíru zaručeně skrývají tolik dalších unikátních objektů a konfigurací, že astrofotografové celého světa budou mít stále nespočet příležitostí něco nového vyfotit, neboť vesmír hned tak neskoná.“

RNDr. Eva Marková, CSc.,
(předsedkyně ČAS v letech 2004–2010):

„Jako předsedkyně ČAS jsem v r. 2006 byla u zrodu České astrofotografie měsíce. Když Zdeněk Bardon předložil v roce 2005 Výkonnému výboru ČAS návrh na zřízení této soutěže, VV ani chvíli nepochyboval. Již předtím u nás probíhaly soutěže astronomické fotografie režirované Zdeňkem Bardonem, které byly vždy perfektně zorganizované, a hlavně ukazovaly na to, že naši astrofotografové se mají čím chlubit. Z České astrofotografie měsíce se v krátké době stala prestižní soutěž, která propagovala astronomii mimořádnými snímky, často přebíranými i zahraničními médii. Je potěšitelné, že jména těch nejlepších nezapadnou, ale jsou umístěna na desce na Hvězdárně v Úpici a později byla pro ně zavedena Cena Jindřicha Zemana. To je ale už jiná kapitola historie této soutěže mimo mé předsednictví ČAS. Přesto však bych ještě ráda poděkovala všem, kteří se po celou dobu v čele se Zdeňkem Bardonem o tuto soutěž starají a zasloužili se o to, že soutěž nejen pokračuje, ale získává stále větší věhlas.“

Ing. Jan Vondrák, DrSc.,
(předseda ČAS v letech 2010–2017):

„V roce 2010, kdy jsem se ujímal předsednictví ČAS, už byla soutěž Česká astrofotografie měsíce vyrostlá z dětských botiček; měla za sebou pět úspěšných let trvání.

Během těch dalších sedmi let, kdy jsem měl tu čest být předsedou ČAS, dorostla ČAM do dospělosti. Počínaje rokem 2012 je každoročně udělována Cena Jindřicha Zemana za astrofotografii roku. Díky aktivitám našich a slovenských astrofotografů i obětavé práci týmu porotců pod vedením Zdeňka Bardona se podařilo ČAM vypracovat se na světovou úroveň. Svědčí o tom řada ocenění našich autorů na mezinárodním poli i nádherná kniha Nebeské perly české a slovenské astrofotografie, vydaná v roce 2016 k 10. výročí ČAM, kterou dostali jako dárek všichni členové ČAS.“

Prof. RNDr. Petr Heinzel, DrSc.,
(předseda ČAS v letech 2017 – současnost):

„Během mého zatím relativně krátkého působení ve funkci předsedy ČAS jsem vždy se zájmem sledoval aktivity kolem ČAM. Fascinuje mě, jaké úžasné snímky jsou schopni pořídít astronomové amatéři svými často nevelkým přístroji. Je to pro mě úplně jiný pohled na vesmír než ten můj čistě profesní, kdy jako sluneční astrofyzik sleduji procesy a jevy na Slunci, a to většinou jen na počítači v teple své kanceláře. Nicméně i na našem oddělení v Ondřejově máme několik nadšenců pro astrofotografii – nedávno jeden mladý kolega donesl svůj první snímek mlhoviny v Orionu pořízený jeho novým, celkem malým refraktorem. Krásné detaily mě opravdu uchvátily. Zároveň jsem si uvědomil, jaký má o tuto aktivitu zájem mladá generace, dokonce i z řad profesionálů. Je to dobrá předzvěst do budoucna a já osobně přeji ČAM dalších mnoho let stejně úspěšné činnosti jako doposud. A nakonec poděkování všem, kteří se tomu věnují, v čele s kolegou Bardonem.“

Mgr. Marián Vidovenec
(generální ředitel SÚH v Hurbanově):

„Súťaž ČAM som sledoval od jej začiatkov hlavne z pohľadu organizátora fotografickej súťaže Slovenskej ústrednej hviezdárne v Hurbanove – Astrofoto. Úzke prepojenie týchto súťaží bolo evidentné z hľadiska úspešných autorov, ktorí sa vyskytujú v oboch súťažiach. Prvý priamy kontakt so súťažou ČAM sa mi naskytl koncom roka 2015, kedy som bol oslovený predstaviteľmi ČAS-u vo veci spolupráce pri vydaní knihy k desiatemu výročí ČAM-u. Mojm súhlasom nastal stav, že v ďalšom období som sa stal jej priamou súčasťou. Cesta knihy s pracovným názvom Kniha ČAM od jej priprav až do finálneho stavu, kedy sme ju mali fyzicky v rukách nebola jednoduchá, od spochybňovania zmysluplnosti takéhoto počínu až po ťažkosti s neštandardným formátom. O to viac tešil vydarený výsledok v podobe knihy Nebeské perly české a slovenské astrofotografie, ktorý sa dostavil vďaka zanietnosti autorov a nezištnej pomoci množstva spolupracovníkov pri jej príprave. Priniesla čitateľom množstvo krásnych fotografií s ich zaujímavými príbehmi a navyše sa kniha svojím formátom a obsahom stala inšpiráciou pre ďalších autorov. Pevne verím, že podobným spôsobom oslávime aj druhú dekádu súťaže ČAM a prinesieme v knižnej podobe čitateľom ďalších sto dvadsať fotografií s ich príbehmi.“

„Záverem bych České astrofotografii měsíce rád popřál minimálně dalších patnáct let, jejím obětavým organizátorům pevně zdraví a všem astrofotografům jasné nebe,“ říká Zdeněk Bardon a i my v redakci Československého časopisu pro fyziku se k tomuto přání s úctou připojujeme.